

УДК 728.6

О. І. Колодрубська

*кандидат архітектури, доцент кафедри
дизайну архітектурного середовища сільських поселень,
Львівського національного аграрного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОЇ САДИБИ ГОСПОДАРСЬКОГО ТИПУ

Анотація: у статті розглядаються особливості організації сучасної сільської садиби господарського типу.

Ключові слова: сільська садиба, господарський тип, функціональні процеси, функціональне зонування.

Постановка проблеми. Сучасне село – це 14 089 600 осіб, які проживають у сільській місцевості, або 31 % від всього населення України (станом на 01.01.2014 р.) [11]. Сьогодні, в умовах неоголошеної війни, коли знищено значною мірою потенціал індустріальних промислових підприємств Сходу країни, саме село і агропромисловий комплекс можуть бути основою відродження господарського комплексу держави.

Зміни у соціально-економічному розвитку сучасної сільської місцевості вимагають по-іншому розглядати планування та забудову поселень і садиб, зокрема. Розвиток різних видів трудової діяльності у структурі садиби вимагає зміни стандартів її забудови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням формування сільської садибної забудови присвячено праці багатьох вітчизняних науковців, зокрема А. Калініченка [1], О. Колодрубської [2, 3], Ю. Косенка [4], В. Ніколаєнка [5], З. Петрової [6], В. Самойловича [8], Ю. Самойловича [9] та ін., проте зміни у економіці та суспільстві вимагають нових підходів до архітектурно-планувальних вирішень сучасної садиби.

Постановка завдання. Метою публікації – є визначення особливостей організації сучасної сільської садиби господарського типу.

Виклад основного матеріалу. Сільська садиба – це житлово-господарський комплекс, де суміщено побут, відпочинок та виробництво.

Дослідження, проведені автором у селах Західного регіону України, показали, що на присадибній ділянці проходять різні функціональні процеси: фізіологічні (сон, харчування, гігієна); відтворення (виховання дітей); екстрактивно-трудова (аграрна та зоотехнічна діяльності, любительські промисли); рекреаційно-відновлювані та культурно-дозвільні (спортивно-оздоровча, рекреаційно-розважальна, культурно-дозвільна, культурно-

феноменологічна діяльності) [7]; культові (релігійна, обрядова діяльності); господарсько-побутові (приготування їжі, ремонт, догляд та зберігання предметів побуту, реконструкція та ремонт споруд); технічні (водопостачання, енергопостачання, теплопостачання, утилізація відходів); гостинна, виробнича та підприємницька діяльності. Всі ці види діяльності вимагають відповідного зонування ділянки, наявності чи відсутності певних приміщень, будівель, споруд чи площ у структурі садиби та у залежності від їх переважання формують різні типи садиб.

На основі процесів життєдіяльності родин, їхнього способу життя, фінансових можливостей, характеру ведення господарства, видів трудової діяльності (одноосібне господарство, фермерське господарство, підприємницька і виробнича діяльність), соціального розшарування населення у сучасних умовах можна виділити такі функціональні зони садиби: житлову, вхідну, господарсько-побутову, технічну, город, сад, відпочинку, дитячу, спортивно-оздоровчу, сакральну, гостинну, підприємницьку та виробничу.

При вивченні функціональних процесів, що проходять на присадибній ділянці та її функціонального зонування, ми прийшли до висновку, що типологія садиби відповідно до трудової діяльності потребує змін. Тому у сучасних умовах пропонуємо виділяти нові типи забудови садиби, а саме:

- *господарський тип* – для жителів села (селян-одноосібників), котрі ведуть звичний сільський спосіб життя;
- *репрезентативний тип* – для жителів села, котрі ведуть міський спосіб життя;
- *біфункціональний (багатофункціональний) тип* – для жителів села, котрі крім звичного господарства, займаються ще й підприємницькою та виробничою діяльністю. Біфункціональний тип може включати підтипи.

Найбільш розповсюдженим є **господарський тип** садиби, який розрахований на жителів села, котрі ведуть звичний сільський спосіб життя, тобто розводять свійських тварин і птицю, вирощують городину та ін. для власних потреб (рис.1).

Земельна реформа та приватизація землі посприяли тому, що став більшим земельний наділ селянина, а разом з тим виникла потреба у збільшенні кількості та розмірів господарських будівель для зберігання малої сільськогосподарської техніки, продукції садівництва та овочівництва, кормів, приміщень для утримання та розведення худоби і птиці та ін..

В залежності від потреб на присадибній ділянці зводять: житловий будинок, літню кухню, лазню, господарські будівлі (приміщення для утримання великої рогатої худоби (корівники, хліви), свиней (свинарники), овець (вівчарні), кіз та птиці (пташники), сараї (комори, склади), гаражі, кормокухні,

майстерні, дров'ятні, погребі (льохи), дворові вбиральні тощо), господарські споруди (колодязі, літні душі, теплиці, парники, навіси, сіновали, силосні ями, сушарні, вулики, вигули, вольєри, вигрібні ями, гноєсховища, гноївкозбірники, огорожі і т.п.). Поряд з традиційними будівлями та спорудами, що притаманні сільській забудові, необхідно включати нові, які вимагає сучасність, зокрема, гостьовий будинки, будинок охорони, котельні, бойлерні, вітродвигуни, сонячні батареї тощо. Перелік і граничні розміри всіх будівель і споруд, які зводяться на присадибних ділянках, визначаються завданням на проектування.

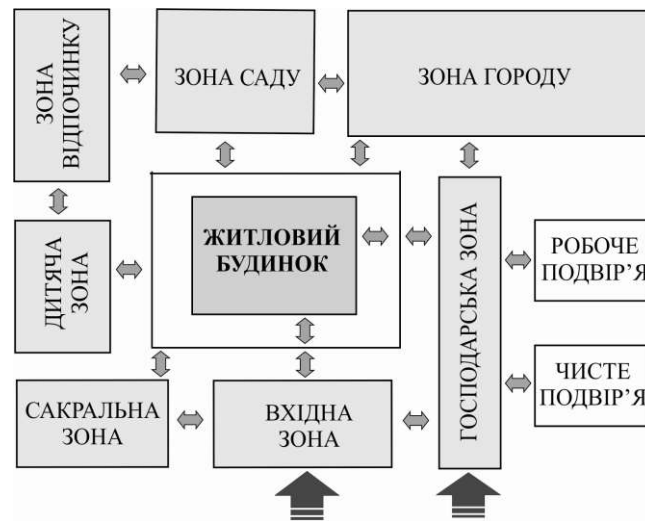

Рис. 1. Схема зонування сільської садиби господарського типу.

Господарські будівлі та споруди, у т.ч. сільськогосподарського призначення, пропонуємо розміщувати у господарській зоні у глибині присадибної ділянки. Раціональна та економічна функціонально-планувальна організація садибного комплексу передбачає максимально можливе скорочення часу та праці на ведення особистого підсобного господарства, встановлення зручних та коротких пішохідних зв'язків як між будинком та різними господарськими і побутовими приміщеннями, так і між самими господарськими приміщеннями. Господарські будівлі та споруди на присадибній ділянці можна об'єднувати у один або декілька блоків, зводити окремо стоячими, блокувати з житловим будинком.

Господарський тип у залежності від складу особистого підсобного господарства (кількості худоби і птиці, яка утримується, сільськогосподарських транспортних засобів та механізмів, що є в наявності у сільського господаря), рекомендуємо класифікувати за типом забудови як мінімальний, середній та оптимальний.

Мінімальний тип забудови розрахований для сільської інтелігенції (вчитель, лікар, юрист та ін.), молодих спеціалістів, скерованих на роботу в село, котрі, зважаючи на характер основної роботи не ведуть інтенсивного

господарства, та для людей з обмеженими фізичними можливостями, що за станом здоров'я не можуть займатися господарством (рис.2.а). Цей тип передбачає розміщення на садибній ділянці господарської споруди для утримання дрібної живності (птиця, кролики) площею не менше 10 м², приміщення для зберігання продукції садівництва та городництва [4, 6, 10]

Для ведення господарства на садибній ділянці розміщують гараж, літню кухню, комору, що орієнтовані на чисте подвір'я та навіс і споруду для утримання птиці і дрібної живності, вигульний майданчик, дворову вбиральню, компостну яму, які розміщуються за житловим будинком на господарському подвір'ї. Город, грядки розміщують за будинком. Перед будинком влаштовують вхідну зону з алеєю, палісадником, поряд саду, відпочинкову та дитячу зони.

Для людей з обмеженими фізичними можливостями (інваліди на візках) рекомендується організувати припідняті клумби, грядки висотою 0,4 м від землі з можливістю під'їзду до них візком, стежки (алеї) в саду з місцем для розвороту візка, вільний доступ (при потребі пандус) до господарського навісу, де можна розмістити, наприклад, клітки з кроликами, у догляді за якими міг би брати безпосередню участь і хворий.

Середній тип забудови – для селян-одноосібників, що ведуть господарство виключно для власних потреб (рис. 2.б). Цей тип передбачає розміщення на садибній ділянці господарської споруди для утримання дрібної живності та худоби (вівці, кози, свині), площею не менше 20 м², а також приміщення для зберігання продукції садівництва і городництва [4, 6, 10].

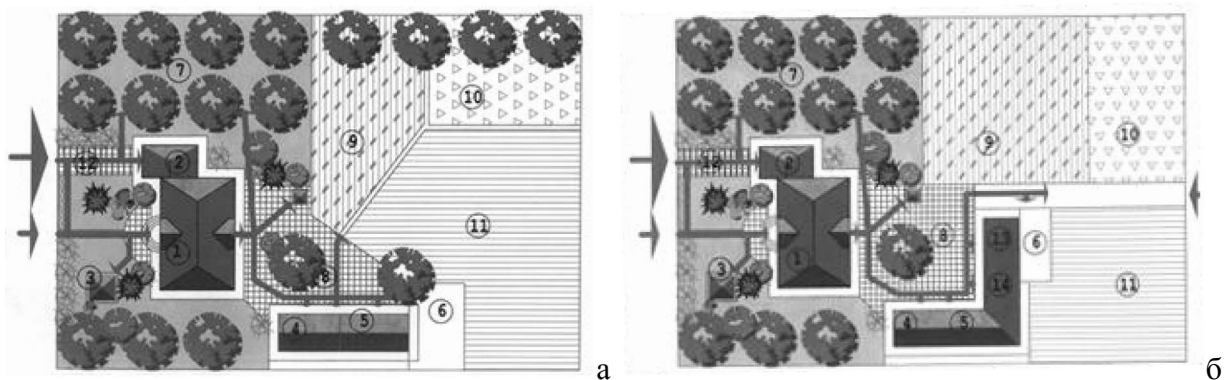

Рис.2. Схема генплану: а. садиби мінімальної забудови, б. садиби середньої забудови (магістр Острова Н.В., керівник Колодрубська О.І.): 1. житловий будинок, 2. гараж, 3. альтанка, 4. літна кухня, 5. сарай, 6. вигул для курей, 7. сад, 8. зона відпочинку, 9. грядки, 10. ягідник, 11. город, 12. виноградник, 13. хлів, 14. господарський навіс

Для ведення господарства на садибній ділянці розміщують гараж, літню кухню, лазню, комору, погріб, які орієнтують на чисте подвір'я, та

господарський навіс, комору для зберігання кормів, кормокухню і споруду для утримання птиці і свійських тварин, вигульний майданчик, дворову вбиральню, компостну яму, вітродвигун, сонячні батареї чи колектори, автономне інженерне забезпечення, і т.п., які орієнтують на господарське подвір'я і розташовують за житловим будинком.

Оптимальний тип забудови – для селян-одноосібників, що ведуть господарство виключно для власних потреб, повністю забезпечуючи родину сільськогосподарською продукцією зі свого городу та саду.

Цей тип передбачає розміщення на садибній ділянці господарської споруди для утримання дрібної живності та худоби, великої рогатої худоби (молочної корови з молодняком) площею не менше 40 м², приміщення для зберігання продукції садівництва і городництва, гаражу для автотранспорту. Крім наведених вище, розміщують приміщення для утримання коня (стайню), навіс для підводи, саней, плуга, борін, культиватора, сівалки, які орієнтують на господарське подвір'я, за житловим будинком, парники і теплицю для вирощування ранньої городини, ставок для риби, пасіку та ін..

Висновки. Господарський тип є найбільш поширеним типом сільської садиби відповідно до трудової діяльності її власників. Він пропонується для жителів села, котрі ведуть звичний сільський спосіб життя, тобто розводять свійських тварин і птицю, вирощують городину та сад для власних потреб. Для своєї діяльності потребують господарських будівель і споруд різної кількості, складу та розмірів. Відповідно, господарський тип садиби можна класифікувати за типом забудови як мінімальний, середній та оптимальний, кожен з яких потребує певної організації та планування.

У більшості районів нашої країни зі сформованими сільськими поселеннями доцільна реконструкція існуючих садиб, що повинна виражатися у внесенні змін до планування земельної ділянки, житлового будинку, господарських будівель та споруд.

БІБЛЮГРАФІЧНИЙ СПИСОК.

9. Калиниченко А. П. Садибний будинок / А. П. Калиниченко, Г. О. Шаповалов, М. І. Бабій. – К.: Урожай, 1993. – 263 с.
10. Колодрубська О. І. Принципи формування архітектурно-планувальних рішень сільського садибного житла Західного Поділля / О.І. Колодрубська. Автореферат дис. ... канд. арх. : 18.00.02 / КНУБА. – К., 2007. – 20 с.
11. Колодрубська О. І. Функціональна структура сільської садибної забудови / О. І. Колодрубська. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Науково-технічний збірник. – К.: КНУБА, 2008. Вип. 19 – С. 259-263.

12. Косенко Ю. А. Усадебный жилой дом: Пособие настройщику / Ю. А. Косенко, В. И. Романчук, И. Д. Шульчин, В. А. Бугаев. – К. : Будівельник, 1985. – 352 с.
13. Ніколаєнко В. А. Типологічні та методологічні проблеми формування індивідуальної малоповерхової житлової забудови в Україні: Автореферат дис. ... д-ра арх.: 18.00.01 / В. А. Ніколаєнко. – Харків, 1999. – 35 с.
14. Петрова З. А. Сельский жилой дом в Карпатах: Пособие настройщику / З. А. Петрова, И. И. Сливка. – Ужгород : Карпати, 1987. – 159 с.
15. Помонов С. Б. Второе жилище горожан, или Дом на природе. Урбоэкологические аспекты эволюции городского жилища / С. Б. Помонов. Научная монография. – Новосибирск : изд-во НГАХА, 2004. – 472 с.
16. Самойлович В. П. Народное архитектурное творчество / В. П. Самойлович. – К. : Будівельник, 1977. – 232 с.
17. Самойлович Ю. В. Архитектура сельского усадебного жилища Западного региона УССР: Автореферат дис. ... канд. арх. : 18.00.02 / Ю. В. Самойлович – К. : 1987.
18. Усадебный жилой дом: Каталог проектов для индивидуальных застройщиков УССР / Укрниипграждансельстрой. – К. : Будівельник, 1984. – 112 с.
19. Чисельність населення України за грудень скоротилася на 13,6 тис. чол., - Держстат / [Електронний ресурс] / Режим доступу web: <http://www.rbc.ua/ukr/news/society/chislennost-naseleniya-ukrainy-za-dekabr-sokratilas-na-17022014121600> час звернення 10.11.2014

Аннотация

В статье рассматриваются особенности организации современной сельской усадьбы хозяйственного типа.

Ключевые слова: сельская усадьба, хозяйственный тип усадьбы, функциональные процессы, функциональное зонирование.

Annotation.

The article discusses the features of the organization of modern rural homestead household type.

Keywords: rural farmstead, homestead household type, functional processes, functional zoning.